

Кравчук О. Мельник Н. «Україна майбутнього» І. Губаржевського // Перша Мурованокуриловецька науково-красзнавча конференція / Матеріали конференції, 21-22 жовтня 2016 р., смт. Муровані Курилівці. Вінниця, 2016. С. 252-259.

Олександр Кравчук,

Наталія Мельник

«УКРАЇНА МАЙБУТНЬОГО» І. ГУБАРЖЕВСЬКОГО

У сучасну Україну поступово повертається інтелектуальний потенціал української еміграції. Одним із його творців був І. Губаржевський, постать якого в сучасній українській історіографії практично не досліджувалася [1]. І. Губаржевський був талановитим поетом, прозаїком і публіцистом. Його публікації стосуються актуальних питань суспільно-політичної проблематики України, мають національно-патріотичну спрямованість. Мета статті – висвітлити погляди І. Губаржевського на ідеал України майбутнього.

Ігор Володимирович Губаржевський (1905-1970) народився в с. Дерешева, тоді Ново-Ушицького повіту Подільської губернії (сучасного Мурованокуриловецького району Вінницької області) в родині православного священика. Виріс в с. Паланка Гайсинського повіту Поділля (нині – Заозерне Тульчинського району), де його батько був парафіяльним священиком. У 1914-1919 рр. навчався в Тульчинській духовній семінарії. Наприкінці українських визвольних змагань 1917-1920 рр. І. Губаржевський перебував в повстанському загоні отамана Лиха, що діяв на Поділлі [2]. У 1922-1927 рр. вчився в Київському археологічному інституті на етнологічному відділенні. 1930 р. склав екстерном іспити за профілем історико-філологічного відділу Київського інституту професійної освіти. 1925-1930 рр. працював лектором на Київських державних курсах українознавства, 1930-1932 рр. – технічним працівником науково-дослідного Інституту мовознавства Академії наук УСРР, а в 1932-1941 рр. – його науковим співробітником. Також викладав українську мову і

літературу в Київській повній середній залізничній школі. У 1936-1941 рр. – доцент Київського педагогічного інституту імені М. Горького. 1939 р. захистив у Харківському університеті кандидатську дисертацію на тему «Т. Шевченко і сучасна українська літературна мова». Автор низки наукових праць [3-5], зокрема, співавкладач «Російсько-українського словника» (К., 1937) [6].

Важливим і зрештою визначальним покликанням І. Губаржевського, яке сформувалося під впливом родинного оточення, стала його віра і релігійна служба. З 1922 р. з дозволу місцевого духівництва він виголошував проповіді в церквах Гайсинщини. Тоді ж він став парафіянином Києво-Софіївського собору, де слухав проповіді митрополита УАПЦ В. Липківського. 1941 р. разом з родиною через хворобу дітей залишився в окупованому Києві. Зазнавши невдачі у спробі відновити роботу Інституту мовознавства, вчений-лінгвіст вирішив присвятити себе церковній справі. 29 грудня 1941 р. рукоположений у сан священника УАПЦ, призначений настоятелем Святотроїцької церкви м. Чоповичі і благочинним Чоповицької округи, згодом – благочинним Коростенської та Овруцької округ. 24 січня 1943 р. став протоієреєм. З жовтня 1943 р. – на еміграції. Завершення війни зустрів у Тюрінгії біля Ерфурту, перебрався в англійську зону окупації Німеччини – до Ганноверу. 1945-1948 рр. – настоятель парафії українських військовополонених в таборі Гейденау [7].

Весною 1948 р. виїхав до Великої Британії, очолював Генеральне Церковне Управління УАПЦ, організував видання часопису «Братський листок». Був одним з засновників української емігрантської релігійної організації «Братство св. Архангела Михаїла». Згодом приєднався до УАПЦ (соборноправної), належав до ідеологів соборноправництва. 1960 р. емігрував до США, був заступником голови Малої і Великої рад УАПЦ (соборноправної), священником у церкві в Брукліні. Обіймав посаду професора Інституту Східної і Центральної Європи Колумбійського університету (Нью-Йорк), викладав давню українську літературу, українську та російську мови, співпрацював з українською редакцією радіо «Свобода». У Нью-Йорку створив видавництво, де виходив часопис «Наша Батьківщина».

Серед його праць є стаття «Україна майбутнього», опублікована під псевдонімом І. Тиверець в часопису «Наша Батьківщина» (1966 р., Ч. 140 і 142, 24 жовтня і 30 листопада) [8]. Цитати з статті «Україна майбутнього» подані за авторською редакцією.

У зазначеній статті представлено український ідеал І. Губаржевського, який містить духовно-релігійні, політичні і економічні компоненти. «Я не знаю, якою буде Україна майбутнього, але хочу уявити її собі у своїх мріях... Мої мрії скеровані в майбутнє. У моє майбутнє, бо воно – майбутнє мого народу, який іще не мав часу постаріти», стверджував І. Губаржевський.

На перше місце І. Губаржевський ставить духовний компонент. Він зауважив, «якщо ви думаєте, що я МРІЮ і про таку Україну, «духовим» центром міст якої будуть різні «Таймс сквери» типу нью-йоркського, «даунтауни», повні «бомів», «42-гі вулиці», повні повій жіночої і чоловічої статі, «снайперів» з вікон вулиць «заради експерименту», – то ви ще більше помиляєтесь...». Губаржевський ставив питання, чому США – «молода, могутня країна», «виглядає такою старою, нервовою, розпущеною бабою ... , у той час, як наша значно старіша історично, поневолена Україна все виглядає молодой красунею, на яку кожен задивляється?». Відповідь автор знаходить у церкві. Він зазначав: « ... Церква – це світогляд нації, побудований на вірі в тверді моральні закони, дані Богом, а не людьми, і тому для нації священні... Тільки на основі таких твердих моральних законів будувалися і можуть бути міцними державами, а при поваленні цих твердих моральних законів загинула не одна могутня держава світу. ... Мораль – вселюдська категорія, але вона сприймається через окрему людину, громаду, психологічно-національну цілість. І в висліді ця всесвітньо-релігійна вартість стає таким шляхом вартістю національною, національним світоглядом».

Не ідеалізуючи духовну культуру США, І. Губаржевський для України обрав демократичний політичний устрій. Прикметно, що державу він розумів як створену людиною «форму суспільного устрою для зручності розвитку організованого життя, - і це є одним з велетенських здобутків людської

культури». Він вважав, що «Майбутня українська держава буде безумовно демократична не на словах, а на ділі – її провід буде обиратися народом, а не виникати в наслідок узурпації влади. Не має великого значення, як та держава буде називатися – важливо, щоб це була українська самостійна держава. Не має великого значення, який буде титул Голови нашої Держави: президент, гетьман чи якоесь інакше. Важливо, щоб цей голова держави був обраний народом і міг бути скинений народом». За переконанням Губаржевського, голова української держави повинен мати широкі повноваження, бути обраним загальнонародним голосуванням, як «і його заступник, яких парламент до вичерпання їх каденції не може усунути. Якщо Голова Держави не є одночасно й прем'єр-міністром, то він призначає прем'єр-міністра, а останній добирає склад кабінету міністрів, представляючи його на затвердження Голові Держави. Якщо в державі є якісь політичні заворушення Голова Держави має право оголосити особливий стан і сконцентрувати всю владу виключно у своїх руках без обмеження її тими чи іншими політичними чинниками чи органами влади». На думку І. Губаржевського, депутатів «парламенту повинен обирати увесь народ рівним, прямим і таємним голосуванням незалежно від майнового, цензу виборців і обраних». Зауважував І. Губаржевський й те, що «Держава має постійне регулярне військо, яке рекрутується щорічними призовами».

Також в статті зверталася увага на економічну і соціальну функції держави. Основну шкалу «платні службовців і робітників на представлення економічної комісії при міністрі праці і з участю заінтересованих міністерств ухвалює парламент і затверджує Голова держави, після чого вона стає законом, що може бути змінений лише таким самим порядком, з урахуванням інтересів робітників, підприємців і держави. Ціни ринку, а також закупівельні ціни в індустрії і сільському господарстві регулюються державою. При існуванні перелічених вище умов підприємства можуть бути в державних, кооперативних чи в приватних руках або в руках комбінованих із цих трьох елементів систем ... Сільське господарство теж може будуватися на основі систем, визначених вище для індустріальних підприємств, але не може мати менше, ніж 10 гектарів

в одних руках. Залізниця та інші роди транспорту та шляхів сполучення повинні належати державі. Медичні заклади і медична обслуга повинні контролюватися державою і оплата їх повинна провадитися за нормами, визначеними державою, а для старих і бідних ця обслуга і медикаменти повинні бути безплатні. Всі державні видатки повинні покриватися державними податками, встановленими за прогресивною шкалою (шкалою – авт.), на підставі майнового стану оподаткованого... Опіка над матеріально незабезпеченими повинна бути настільки ефективна, щоб забезпечити нормальне скромне життя непрацездатним і хворим, але повинна бути побудована так, щоб не сприяти неробству для тих, що можуть і повинні, але не хочуть працювати».

Свобода в Україні, на думку І. Губаржевського, мала ґрунтуватися на чотирьох виховних чинниках: церкві, школі, громадській думці і суді.

За переконанням Ігоря Володимировича, в «Україні майбутнього буде свобода совісти, переконань, слова, дій, але громадянин Української Держави не може ставити її вище свободи суспільства, яка виявляється у вільному духовому й матеріальному розвитку громадського життя та в піднесенні його рівня. Отже, одиниця не може використовувати свою «свободу» на шкоду державі, її розвитку і зміцненню, громадському спокоєві, громадській праці, збереженню матеріальних цінностей, зокрема цінностей історично-наукових чи мистецьких тощо... Свобода совісти означає і свободу релігійних переконань (як і безрелігійних переконань). ... Але держава повинна спиратися у своїй діяльності на Церкву, що покриває кількістю своїх членів ... не менше як 60 відсотків своїх вірних. Якщо ж цей відсоток буде менший, то рівні з нею права набуває церква, що має більшу кількість вірних порівняно з іншими релігійними деномінаціями. Церква, на яку спиратиметься держава буде, – річ ясна, – національно-державною Церквою, що в питаннях ідеологічно-виховних діє в контакт з державною владою, зміцнюючи разом із нею історично-національну українську ідеологію і виховуючи в ній наступні покоління. Немає сумніву, що в Україні це буде православна Церква. Її контакт з державною владою не означає підлеглості державній владі, як не означає й підлеглості

будь-якій церковній владі поза межами України. ... Викладання релігії в школах має місце в залежності від релігійної приналежності учнів, без будь-яких обмежень чи привілеїв і відповідно до волі батьків, доки учні неповнолітні».

Одне з центральних місць в статті посідають питання розвитку освіти. «В Україні майбутнього школа, побудована на своєму, органічному, духовому ґрунті має розквітнути з небувалою силою. Цим ґрунтом є висока українська мораль, за допомогою якої наша школа братиме активну участь у будівництві культури не тільки матеріальної, а й духової, зміцнюючи нею українську особистість, родину, громаду, державу і борючись таким чином проти творення молодих духових калік, кудлатих звіроподібних підлітків, навмисне нечесаних, навмисне найнеохайніше одягнених, з навмисне з розгойданою ходою, з похабними манерами, з презирством до старших, з неповагою до самої своєї держави і її провідників, боротися проти творення того гнилого болота, в якому з нечуваною швидкістю множаться мікроби розкладу національної гідності, розкладу своєї держави і молодих людських душ... Виховання морально здорового покоління – запорука сили й довговічності нашої держави й нації».

І. Губаржевський вважав, що мовою викладання в усіх ступенях школи повинна бути українська. На його думку, з «погляду ефективності й системи навчання українська школа повинна стояти на рівні передових шкіл світу, даючи своєму контингентові найширші і найсолідніші знання. В центрі середньої освіти повинна стояти гімназія, що давала б добру основу загальної освіти так з точних, як і з гуманітарних наук, без переваги однієї групи над другою. Вузька спеціалізація може вводитися іще в середній школі в міру доцільності, але без надщерблення загальноосвітнього рівня гімназії. Можуть бути і фахові школи, але не як основний тип шкіл середньої освіти».

Водночас «школа ... не може бути скована рамками церковно-клерикальних меж. У своїй науці, у своїх наукових дослідженнях (бо й науку я в даному разі приєдную до «школи») вона повинна бути вільною. Їй вільно

вивчати різні явища, в тому й патологічні, різні політичні системи, конструктивні і деструктивні, але їй, як школі, не вільно брати участь ні в яких морально-розкладових і політичних акціях. Учень, студент, професор, учений може мати які хоче переконання, але йому не дано права руйнувати духову і фізичну силу нації, і тут держава має право, і повинна, рішуче обмежувати ненормальні вияви «свободи» таких окремих суб'єктів чи груп, як тих, що безрозсудно користуючись «свободою», нівечать свободу розвитку і зміцнення людини та всього народу».

I. Губаржевський підкреслював, «що школа не повинна бути привілеєм для тих чи інших осіб за ознакою соціального стану, майнового стану чи приналежності до тієї чи іншої нації чи раси. Кожна людина ... в майбутній Україні, ... має право на навчання нарівні з корінними українцями і безплатну чи за однакову, встановлену для всіх, мінімальну платню».

Також зверталася увага на важливість громадської думки «у вихованні психології народу протягом усієї історії громадсько-національного розвитку України. Цього свого значення вона не повинна втрачати й на майбутнє. Вона ж бо є тією «атмосферою», в якій розвивається й живе людина як член громади; від активності та авторитетності громадської думки залежить міць духового організму людини, виробленість її звичаїв, світогляду, філософії в громадському житті».

Важливу увагу I. Губаржевський приділяв консолідації зусиль еміграції в розбудові майбутньої України: «Бог послав світові велике випробування, у якому, віримо, перетопляться старі держави і виростуть нові, а серед них і Україна майбутнього. Вже тепер, з цієї хвилини, повинні ми виготовляти цеглини для її будови, міцної і морально чистої будови нашої державности. Усі наші сили: церква, партії, громадські й наукові організації – уся інтелектуальна потуга нашої нації – повинні думати над цим, дискутувати ці питання, скерувавши вістря їх в перспективу майбутнього, а не тупцювати в болоті еміграційних сварок та інтриг сучасного та не роз'яструвати ран минулого».

Отже, І. Губаржевський уявляв собі ідеал України як незалежної демократичної держави з розвиненим громадянським суспільством, соціально-орієнтованою економікою з широким державним регулюванням, релігійно толерантною, з модерною системою освіти. Погляди І. Губаржевського базовані на поєднанні традиційної української духовності та модерних політичних і економічних досягненнях країн Заходу. Водночас, як і чимало з його сучасників, механізму здійснення свого українського ідеалу І. Губаржевський не подав. Втім, чимало з висловлених ним ідей зберігають актуальність й у сьогоднішній Україні.

Джерела та література

1. Легун Ю. В. Кравчук О. М., Творчий спадок Ігоря Губаржевського // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2012. – Вип. 19. – С. 209-225.
2. Вірний М. В 30-ті роковини смерті о. Ігоря Губаржевського // Свобода. Український щоденник. – 2000. - №. 48. – 1 грудня. – С. 15.
3. Губаржевський І. Активні дієприкметники на -чий в українській літературній мові // Мовознавство. – 1936. – № 9.
4. Губаржевський І. Діалектологічні спостереження над мовою с. Паланки Тульчинського району Вінницької області // Мовознавство. – 1938. – № 13-14.
5. Губаржевський І. Про лексику творів Т. Г. Шевченка // Мовознавство. – 1940. – № 15-16.
6. Російсько-український словник. – К., 1937. – 890 с.
7. Енциклопедія української діаспори. Том 1. Кн. 1. – Нью-Йорк-Чикаго, 2009. – С. 190.
8. Губаржевський І. «Я мовчу – душа говорить...». – Вінниця: Видавець Т. П. Барановська, 2015. – 388 с. – С. 218-227.